

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII.

V Ljubljani v sredo 10. maja 1854.

List 37.

Vélikí zbor c. k. krajske kmetijske družbe.

2. dan t. m. je bil v Ljubljani letošnji vélikí zbor c. k. kmetijske družbe, ki ga je, ker je slav. gospod deželni poglavar tačas na Dunaji bil, njegov namestnik visokorodni c. k. dvorni in poglavarstvi svotovavec gosp. grof A. Hohenwart s svojo nazočnostjo poslal. Snidilo se je 57 udov. Vse kmetijske družbe našega cesarstva so bile nadomestovane po od njih izvoljenih poročnikih. Na ogled postavljene so bile nekatere mašine in nekateri domači pridelki, ktere bomo omenili na koncu tega popisa.

Gospod predsednik F. Terpinc je s prijazno besedo pozdravil zbrane gosp. družbinike in se podružnicam serčno zahvalil za pripomoč, s katero so skozi celo leto podpirale glavni odbor, da je mogel v mnogih zadevah, zlasti v nekaterih imenitnih vprašanjih slav. deželnega poglavarstva, dostojne odgovore dajati. Omenil je gosp. predsednik tudi, da razun Teržiške podružnice, kjer je dosihmal še premalo udov, so osnovane vse druge, ker je poslednji čas tudi podružnica v Ložu ustanovila odbor zvedenih mož. Potem je naznanil imena gosp. poročnikov, ki so jih sl. kmetijske družbe družih avstrijskih dežel za svoje namestnike pri tem zboru izvolile in je veselje razodel zastran serčne prijaznosti, ktera veže krajsko družbo z vsimi kmetijskimi družbami našega cesarstva.

Po končanem ogovoru gosp. predsednika je začel družbini tajnik dr. Bleiweis razlagati imenitniši opravila kmetijske družbe, ki jih je doveršila od poslednjega lanskega zbora do današnjega, in ktere po družtvinih postavah se imajo vediti dati občnemu zboru. Naznanjal je sledeče:

Slavno c. k. ministerstvo notranjih oprav je poterdilo predlog lanskega zbora: naj bo prvo leto kmetijskih učilnic vprihodnje v Ljubljani, da se podučé učenci v tako imenovanih pripravljajočih naukih, ki so podlaga umnega kmetovanja in h kterimi se šteje naravoslovje, kmetijska kemija, natoroznanstvo domače živine, živinoreja itd., kteri nauki se razlagajo učencom v živinozdravilski učilnici po dr. Bleiweis-u in dr. Strupi-u; zraven teh naukov naj se učé tudi rastlinoznanstva, sadjo- in murvoreje na družtvinem in licealnem vertu po razlaganju gosp. Fleišmana.

Bukve v vsih razdelkih kmetijstva, ki jih je v gladkem domačem jeziku družbi spisal častiti gosp. fajmošter J. Zalokar in zavolj kterih je bilo v lanskem zboru sklenjeno, da naj se jih natisne 2000, se že natiskujejo tako pridno, da sta dva oddelka že gotova, ktera je dr. Bleiweis že pokazal zboru; druga polovica bo gotova to poletje.

Odbor kmetijske družbe je naprosil senožeškega inženirja gosp. Prajšna: da je učencom kmetijske učilnice pozimi razkladal obdelovanje se-

nožet, kako močirne na suho devati z drênažo in brez drênaže, in kako vodo na nje napeljevati. Gosp. Prajšen je radovoljen prevzel ta nauk, in je tudi ob nedeljah razlagal enaki nauk kmetovavcom, gosp. bogoslovcom in šolskim pripravnikom.

Perva drênaža v Ljubljani na magistratnem močirnem travniku je končana. Mnoge ovére, ki so pri vsakem novem početju, posebno z mašino, ki je mogla večkrat popravljana biti, preden je začela dobre ceví izdelovati, in pa poznojesenski čas, v kterem se je drênažiti začelo, je podražilo to prvo delo tako, da stroški presežejo prvi prevdarek. Delo pa je tako dobro dogotovljeno, da je veselje viditi, koliko moče se izteka iz podzemeljskih studencov tega močirnega travnika, — prerajtano je, da noč in dan izteka več kakor 40.000 bokalov vode, čeravno je velika suša bila takrat, ko se je voda merrila, ki izteka izpod travnika. Ker v taki obilni moči raste le slaba kislá trava, je lahko zapopasti, da ta trava, izrejena iz moče, bo poginiti mogla, kadar v moči ne bo več živeža dobivala, in namesto nje se bo izcimovala druga boljša trava, kar se popolnoma še le v 2 ali 3 letih zgoditi zamore. — Ker zdaj vémo ceno lončenih ceví, ki jih izdeluje gosp. Baumgartner, se zamore že za gotovo povedati: po čim pride pri nas drênaža enega orala, ako gré delo urno izpod rok — namreč okoli 30 gold. Gosp. Baumgartner si je naročil že drugo mašino, da bo zamogel hitro ceví izdelovati, kterih se bo letos že dosto potrebovalo, ker se je že več kmetovavcov za drênažo oglasilo.

Ker se v lanskem zboru ni mogla osnovati postava za tergatév (bendimo) na Krajskem, in je bilo sklenjeno: naj družbini odbor skusi tudi iz družih imenitnih vinskih dežel zvediti: kako tam ravnaajo, da se kar je dobrega drugod in pripravnega tudi za naše kraje odloči, je odbor popraševal po taki postavi po vsih vinskih deželah našega cesarstva in po okrajnah Rajna, kjer tolikanj sloveče vino raste. Iz avstrijskih deželá je le malo zvedel od dunajske okolice, — drugod nimajo o tergatvi nobenega reda. Kar pa vinorejo na Rajnu zadeva, smo prejeli iz Darmstadt-a vse rajnske postave o tergatvi, v kterih bode marsiktero dobro zernice tudi za naše kraje najti. Odbor bo izbral, kar bi utegnilo primerno biti naši deželi, in bo sostavek ta poslal dotičnim podružnicam v pretres. Kar bojo te poterdile, bo predložil odbor potem c. k. deželnemu poglavarstvu, od kterega je nalogo prejel izdelati osnovo za postavo tergatve.

Na želje, ki so se razodelovale kmetijski družbi že od več strani: najbi nakupovala od malih svilorejcov pridelane kokóne, da véjo kam s svojo trohico, je nakupila lani s pridelkom na družbinem vertu vred 65¼ funtov galête, ktero je gospá Orlova v tako lično svilo spredla, da zbor ni dosto prehvaliti mogel na ogled postavljene.

Odgovor c. k. ministerstva notranjih oprav: da vlada ne more prisiljene asekuracije za oženj in točo prevzeti, je bil zboru na znanje dan. („Novice“ so lani že naznanile ta vis. sklep).

Veliko delo, ki ga je kmetijska družba opravila o osnovi nove postave za zložbo (arondiranje) zemljiš, je bilo v posebnem odstavku zboru na znanje dano.

C. k. deželno poglavarstvo je vprašalo kmetijsko družbo: ali je za uspešno obdelovanje ljubljanskega močvirja potreba, da se kakor zdaj brez konca in kraja požiga? Društveni odbor je po posvetu z mnogimi posestniki in posebno z gosp. dr. Orlom, ki ljubljansko močvirje čez in čez natanko pozna, slav. poglavarstvu odgovoril, da prvo obdelovanje vsacega mahovitega zemljiša se koristno začne s požigom, da pa je to zadostno, ako posestnik potem zemljiše gnoji z mešanim gnojem, z napeljevanjem parstí, laporja, šute itd.

Kmetijska družba je ene leta imela na pristavi na Poljanah štajarskega bika za plemo. Ker pa se je skor cela Ljubljana zanašala le na to živinčo, je bilo tako presiljeno, da ni moglo vsim zadostiti. Tem napakom v okom priti, je povabil odbor posestnike goveje živine: naj popišejo: koliko krav da imajo; za vsako se plača 40 kr. na leto. Če se popiše 150 krav, bo družba le za te imela bika, in če se jih naznani 300, bo kupila še enega. Al naznanilo se jih je le 120 — kar je odboru očitno znamenje, da nočejo. — In odsihmal ni več bika na Poljanah.

Vsaki podružnici se je poslalo letos za poskušnjo pol mernika jeruzalemskega ječmena, ki ga je pridelal lani gosp. predsednik kmetijske družbe na svojem polju poleg Fužinskega grada; ta ječmen je dal 12 zern in mernik (pol vagana) vaga 45 funtov; s polovico reži zmešan je kaj dober za kruh; za prid kmetijstva vedno skerbni gosp. predsednik želé, da bi se ta izverstni ječmen zaplodil po deželi, in pričakujejo naznanil: kako se bo drugod obnašal. — Ravno tako radovedni smo, kako bo storilo pri nas tisto toliko čislano veliko korenje, ktere ga pa odbor letos ni mogel veliko razdeliti, ker ga ni veliko imel.

Kaj je odbor zavolj živinske soli storil, da smo jo dobili v Ljubljano, je bilo zboru oznanjeno, bravcom „Novic“ je tudi že znano.

Lani je podal odbor kmetijske družbe naši kupčijski zbornici na njeno prošnjo popis kmetijstva na Krajskem, letos pa popis kmetijske družbe od njenega začetka noter do letos, oboje izdelano od dr. Bleiweis-a. Ker je oboje važno za gosp. družbinike kmetijske družbe, je zbor sklenil: naj se 800 posebnih iztisov v nemškem in slovenskem jeziku napravi in brez plačila razdeli med družbinike.

Da bi se tudi na Krajskem letos nakupovali konji za cesarsko službo, je kmetijska družba prosila dotično gosposko, ki je obljubila, se potegniti za to reč.

Presvitli cesar so 30. marca poterjati blagovolili predložene postave kmetijske družbe pod naslovom ces. kralj. kmetijske družbe na Krajskem.

Poterjene so tudi postave obertnijske družbe krajske.

Poterjenje društvenih postav za obdelovanje Krasa še ni došlo družbi. —

To so bile važniši oprave glavnega odbora preteklo leto. (Dalje sledi.)

Koristnost češminja.

Češminje je rastlina, katero ljudje sploh poznajo. Pravijo mu tudi češmilje, po nemško: Berberis, Weinschädling itd. Nahaja se po mnogih krajih, raste 2 do 6 čevljev visoko, ter se upotrebuje posebno za plotove in živice poleg cest in okoli vertov. Jagode njegove so podolgate, navadno rudeče; je pa tudi germ tamno-višnjevih jagodic.

Češminje je mnoge koristi. Omenim tukej posebno, da sok iz njegovih jagodic zamore popolnoma limonini sok nadomestovati. Vse, kar se od limoninega soka pričakovati smé, nahaja se tudi v soku češminjevem, kadar je iz popolnoma zrelega sada narejen. Ni le ravno tako zdrav, temoč je tudi ravno tako prijeten, tako da se zamore rabiti pri vsih jedilih in pijačah, za ktere se rabijo drage limone. Prav navaden je za hladetino (Gallerte), ker ni treba ne vina ne limoninega soka, ktera se prihranita obá. Davno že vejo ljudje, da češminjev sok je tudi dober za punč, in da limone popolnoma nadomestuje; da je zdrav, in da je imeniten lek zoper škorbut in kamen.

Le obilno teh jagod dobiti je težko, torej bi bilo umnim kmetovavcom svetovati, da bi tudi iz tega germa kaj dobička doseči si prizadevali, kar bi ne bilo težavno. Tudi ne bo dolgo, in tergovci bodo teh jagod iskali in kupovali; kajti že v več velikih gospodarstvih se one upotrebujejo pogostno.

Sok iz češminjevih jagod se dá lahko ožmeti. Če se malo jagod ima, se stolčejo, ter se ožemajo skozi pertec. Ako se zrele jagode v kaki posodi nad ognjem tako dolgo mešajo, da so popolnoma pregrete, dajo več soka, kakor če se merzle ožmejo.

Ožmeti sok se prekuha s sladkorjem vred, ali pa — če ga je treba dalj časa hraniti — se dá vreti. Ko se je bil očistil, ga v dobro zamašenih steklenicah v kleti hranimo.

Češminjeve jagode se dajo tudi začiniti po načinu, kakor se češplje v kislu hranijo.

Po nekterih krajih, kjer imajo češminja dovelj, oberajo jagode, jih stolčejo, jih dajo vreti, ter žgejo žganje iz njih, katero je prav dobro.

Les tega germa je terd in lepo plamenit. Izdelujejo iz njega pletilke. Čevljarji rabijo ga za čevljarske klinčike.

Skorja, v vinu ali v vodi kuhana, in usta ž njo izplakati, pomaga zoper ustno gnjilino, otverdi zobé, ter potolaži včasih zobobol. Tudi je skorja pripravna žoltiti safijan, kteremu živo barvo in svetlost podeli.

Množi se češminje prvič, če se koreninski izrasliki odrežejo, obrežejo in presade; drugič, če se pomladi enoletne mladice odcepijo in poprek 4 pavce globoko v zemljo vtaknejo; tretjič, po semenu, katero se v jeseni nabere, očisti in koj takas posadi, ali pa posuši in čez zimo na toplem obvarovano mesca marca ali aprila pol pavca globoko po versti seje.

V dobri zemlji raste češminjev germ 3 do 4 vatle na višavo; raste pa tudi na naj slabejem svetu. Kjer se marljivo presajuje in obrezuje, donaša večje, lepše in boljše jagode. Nekteri pravijo, da njih sosedšina silju škodje; al to ni res.

Češminja je več sort; priporočujem navadni češminjev germ.

J. Š.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 13. maja 1854. **List 38.**

Véliki zbor c. k. krajske kmetijske družbe.

(Dalje.)

Tretji oddelk pomenkov je bilo vse to, česar so podružnice in posamezni družbeniki želeli, zboru v posvêt in sklep predložiti ali mu le na znanje dati. Bile so pa sledeče reči tega zapopadka:

Gospod Koren, predstojnik Planinske podružnice, je zboru nasvetoval: naj bi kmetijska družba prosila, da pri obravnavi tistih servitutov, kateri v gojzdih zadevajo les, pašo in druge gojzadne pripridelke, in ktere pravice imajo vsled naj višjega ces. patenta od 5. julia 1853 kmali v obravnavo priti, naj bi visoka vlada uredoma (ex officio) postavila zastopnike za tiste, ki imajo pravico se posluževati gojzdnega lesa, paše ali družih gojzdnih pridelkov, ker veči del vpravičenih nima v teh zadevah potrebne vednosti, da bi zamogli sami svoje pravice zagovarjati in so tudi dostikrat preokorni potrebne izvedenja dajati. — Sklep zbora je bil: ta predlog glavnemu odboru prepustiti: ali naj se predloži vladi le kot posamna reč za okrajno Planinsko podružnico, ali kot občinska zadeva.

Gospod Trenc, predstojnik podružnice Kostanjevsko-Kerske, je zboru svêt predložil: naj bi se napravila družba za vpeljanje toliko koristne drênaže na Krajskem, in sicer tako, da namen te družbe naj bo: dnarno zalogo napraviti, iz ktere bi nepremožni posestniki, ki želijo svoje zemljiša drênaziti, za drênažo potrebni dnar na pòsodo dobivali, dolg pa bi se potem na drenazeno zemljiše vpisal (intabuliral), dokler se v postavljenih obrokih (bristih) ne izplača. Na to vižo bi se pomagalo manj premožnim kmetom, ki želé svoje mokre zemljišča po drênaži zboljšati.

Dr. Bleiweis je, naznanivši zboru ta predlog, besedo poprijel in poterdil veliko dobroto takih družb, ktere so tudi na Angležkem tako osnovane, da družbiniki vložijo po 250 fl. za eno delnico (akcijo); nabrani dnar, ktereга oskerbuje izvoljeni odbor, se posojiuje drênaznikom, in je tako naložen v ti družbi, da lastniku nese po 4 ali 5 od sto na leto. Če ravno je korist take družbe očitna, je rekel dr. Bleiweis, in zahvalo zasluži, da je gosp. Trenc tudi za naše kraje to misel sprožil, bi utegnila vendar zdaj še pri nas prezgodnja biti. Kjer koli se kakošna nova reč vpelje, jo morajo premožniši posestniki vpeljati, ki ne iščejo dnarja na pòsodo; od malih nepremožnih kmetov ne smemo pričakovati, da bi se nove reči popred poprijeli, dokler z lastnimi očmi ne vidijo, da je res dobra; izgledi še le spodbadajo k posnemanju. Še le potem tedaj, ko se bo drênaža tudi pri nas tako, kakor povsod drugod, razširila, bo prišel čas za omenjeno družbo. — Na to je gospod odbornik Ambrož besedo poprijel in rekel, da po njegovimisli naj bi se ne odlašala naprava omenjenega društva, ker koristnost drênaže je že

tako gotova, da ni treba, da bi še le od nas poterjena bila, in ker se je nadjati, da bi marsikdo svoje močirne zemljišča rad drênaziti dal, ako bi imel dnarja zato, je nasvetoval zboru: naj kmetijska družba brez odlašanja prosi sl. deželno poglavarstvo, da bi dovoliti blagovolilo priprave za osnovo omenjene družbe. Na to je gosp. dvorni svetovavec grof Hohenwart, kot namestnik gosp. deželnega poglavarja, besedo poprijel rekoč: da on v imenu gosp. deželnega poglavarja brez vlozbe ravno imenovane prošnje kmetijski družbi dovoli, osnove omenjenega društva se lotiti, ako zbor sklenc vpeljavo takega društva, in kadar je osnova gotova, naj jo predloži odbor sl. deželnemu poglavarstvu. — Zbor je sklenil: naj se skusi vpeljavo nasvetovane družbe, in je spodobno zahvalil gospoda grofa za blagovoljno dovoljenje osnovavnega pričetja.

Gospod prošt Arko, predstojnik podružnice Novomeške, je prošnjo vložil: da kmetijska družba podeli podružnici kmetijskih bukev in kmetijskega orodja. Sklep zbora je bil: naj se ji pošlje 50 iztisov Pircovega „vertnarja“ in 50 iztisov „murvo in sviloreje“. Burgarjevo sejavnico za koruzo ji bo odbor za poskušnjo prihodnje leto tudi poslal.

Gosp. Bevk, predstojnik Loške podružnice je predložil sledeče nasvete:

„Naj bi, ker vse priporočila, vse prošnje in izgledi, da bi se ljudje sadjoreje bolj poprijeli, premalo izdajo, nečimernim posestnikom vlada zapovedala sadno drevje saditi in ga pridno gleštati, in naj bi se tisti nasveti, ki so bili v 61. listu od leta 1852 v „Novicah“ zastran ženinov razloženi, na poti postave izpeljevali. — Zbor je enoglasno spoznal, da bi res treba bilo nemarne gospodarje k lastnemu pridu siliti, ali vendar po poti postav se kmetovavci ne morejo siliti, če jih njih lastni dobiček ne sili. Omenjeno je bilo pri ti priliki, da za sadjorejo so že nastopili veseliši časi, ker se zdaj v mnogih krajih že mladina v šolah podučuje v sadjoreji in večina duhovnih gospodov po deželi in tudi mnogi učitelji spodbadajo k pridni sadjoreji in sami dajejo lepe izgledi. V malo letih bo vse drugač tudi pri nas, ker se je že več let prav veselo vnela ljubezen do koristne sadjoreje.

Drugi predlog te podružnice je bil: naj bi se mlinarji primorali, da bi mlevšino jemali po postavi, ne pa kakor sami hočejo, ker zlasti sedanji čas, ko je žito že samo po sebi tako drago, se še bolj podražuje vsakemu gospodarju, kadar ga v mlin mleti dá, in zoper postavo premalo iz mlina dobiva, ker si mlinar preobilno mlevšino jemlje. — Sklep o tem predlogu je bil: naj se sl. deželno poglavarstvo prosi, da se c. k. mlinarska postava od leta 1814 mlinarjem vnovič razglasi in potem pa ostro pazi, da se zvesto ravnajo po zapovedi. Gosp. grof Hohenwart je rekel, da bo deželno poglavarstvo to rado storilo, ker take samopašnosti

ne more vlada terpeti; le čudno je to — je rekel — da ljudje godernjajo od vsih strani čez mlinarje, da jemljejo preobilno mlevšino, čez mesarje in peke, da je vaga premajhna, — da bi pa tak, ki se poškodovanega misli, šel in tožil pri gosposki, kadar se mu kaj takega primeri, tega pa ni slišati, in to ravno je vzrok, da se take napake ne odpravijo.

Predlog zastran živinske soli je bil s tem rešen, da je ni ravno treba v Ljubljani po 4 fl. kupovati, ampak, komur bolj kaže, jo zamore kupiti po 2 fl. 20 kr. v Pirani ali Kopru v Istrii; prosto iz morja se pa ne more nikjer dobivati, ker sol spada med samostèrštva cesarske.

Zastran nadlog, ki jih delajo večkratne povodnje v Loški dolini, se bo podružnici nasvetovalo, da naj, ker ta zadeva je le soseskina zadeva, se Loška podružnica združi s Planinsko, ktera se ravno pripravlja milostljivemu cesarju prošnjo predložiti, da bi se na kakošno vižo s pripomočjo visoke vlade odpravili vzroki teh povodinj, ki na Notrajskem toliko škodo delajo.

(Dalje sledi.)

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Luna.

Luna je svet na nebu, ki se naši zemlji s soncom vred prav dobrotljiva skazuje. In ko bi tudi sama na sebi prevdaranja vredna ne bila, bi zaslužila vendar zastran velikih korist, ki jih naša zemlja od nje dobiva, vso našo pazljivost. Že z golimi očmi zapazimo lahko vse prikazni na luni. Temen svet je, in njegova razsvetljena stran je vselej proti soncu obrnjena. Da je temen svet okrogle podobe, ki svetlobo od sonca dobiva, nas to lahko prepriča, da se njegova svetloba množi in manjša. Verti se okrog zemlje in doverši svoj tek v 27 dnéh in nekoliko urah. — Kar pa na luni z golimi očmi lahko vidimo, ni ravno najvažniše — mnogo važnišega se je s pomočjo daljnogledov in natančnih obračunov znašlo. Koliko hvale smo dolžni možém, ki so se, naše znanosti pomnožiti in čast vsigamogočnega Stvarnika med ljudmi razširiti, s takim preiskovanjem trudili, po katerem smo v stanu si naj visokejše zapopadke o nebni svetih zadobiti! Iz njih težavnega ogledovanja vémo sedaj, da je luna, ki ji iz nevednosti velikost kakošne sklede dajamo, v primeri z zemljo znamenite velikosti. Poveršje lune znese skoraj 663.042 štirjaških milj, in je tedaj le štirinajstkrat manjše, ko poveršje zemlje. — Dasiravno je med vsimi planeti naši zemlji naj bliže, je vendar 50.000 milj dalječ od nje. — Na poveršju mesca se kažejo razne lise, ki se tudi z golimi očmi lahko vidijo. Nekatere so blede in temne, nekatere pa svetle, kakor več ali manj svetlobe nazaj mečejo. Svetlejše lise niso najberže nič družega ko hribi, ki svojo visokost s senco kažejo, ki jo vedno od sonca proč delajo. In manj razsvetljeni kraji so znabiti morja, ki po svoji naravi več del žarkov skozi se puščajo in jih le malo nazaj mečejo.

Te zapazke, zoper ktere se ne dá nič pametnega ugovarjati, nam ne kažejo lune tako majhne, kakor nekeri mislimo. Marveč nam velikost, daljnost in vsa narava tega sveta na nebu nov dokaz nezmerne mogočnosti in modrosti našega Stvarnika lahko v roke podá. Al kaj, da bi ne imel toliki planet, ko je luna, nobenega družega namena, ko da nekoliko noči našo zemljo razsvetljuje? Kaj — da bi bil Bog ta svet, ki je naši zemlji tako močno podoben, in ki je najberže iz enake

snove ko naša zemeljska krogla, le zato vstvaril, da bi odtok in pritok morja na zemlji pospeševal in prebivavcom zemlje še nekatere nam neznane koristi napravljaj? Kaj — da bi poveršje kakšnega sveta, ki nekoliko milijonov štirjaških milj znese, prazno in brez živih stvari bilo? Kaj — da bi bil neskončni Bog ta prostor pust in prazen pustil? V resnici, to bi se z modrostjo in dobrotljivostjo božjo nikakor ne skladalo!

Ker pa to spoznanje še ni dognano, ostanimo le pri koristi, ki jo luna naši zemlji deli. Kako očitno se razodeva modra previdnost božja za človeka! Temu svetu je Bog tek tako blizo okrog zemlje določil, da ji sam več svetlobe daja, ko vse nepremične zvezde skup. S tem je ne le naše veselje, temuč tudi naše vgradnosti pomnožil, ker nam mesečna svetloba na naših potih in pri naših opravilih prav koristno streže. In v koliki zmoti bi bili gledé letnega računa, ko bi nas ne bile spremembe lune, ki se tako redoma godé, čas vrediti in preračunati naučile? Računi učenih nas sicer truda oprostijo, da nam ni treba zavolj tega lune in njegovih sprememb ogledovati. Al brez ogledovanja luninega teka bi bile vse koristi koledarjev nemogoče.

Zgodovinske pisma.

Tretje pismo.

Odlomek krajnsko-slovenske povestnice.

Krajna, to je, dežela od Soče do Save, je bila ob časih Julija Cesarja vsa rimska; on je bil čez krajnske planine ali čez Kraj cesto napravil. Pozneje (452 po Krist.) je Atila s svojimi silnimi vlaki tod hodil, razdjal Emono in Oglej. Ko so bili leta 452 Atilovi sinovi preobladani, so se Sarmatje Limigantes (Lemki) in Cemanderi, oboji slovenskega rodú, in nekteri Huni pri Mariboru (Castrum Martena) z dovoljenjem izhodnjerrimskih cesarjev poselili.

Iz teh naselitev bi se utegnili kaka dušna ali telesna posebnost štajarskih Slovincov razložiti? Leta 624 po Krist. — tako govori Fredegar (c. 48.) — so se bili Slovinci zoper Obre (Avare) s perimkom Hune in zoper njih kralja Gagana spuntali, kar je bilo tako prišlo: Vindi ali Slovinci so že od nekdej Hunom kot vojaki služili. Ko so se Slovinci vojskovali, so Huni v stajah zbrani čakali. Če so Slovinci premagali, niso Huni imeli nič opraviti. Če so bili pa Slovinci premagani, so jim Huni k zmagi pomagali. Verh tega so Huni vsako zimo h Slovencom zahajali, njih žene in hčere po sili jemali. Zraven družih odertij so jim morali Slovinci tudi harač plačevati. Hunski sinovi od Slovenk rojeni niso mogli nič več taci hudobij in odertij prenašati, pokazali so torej, da kerv ni voda, in zoper hunsko rogoviljenje (saj gospodarstvo se ne more imenovati) so se bili spuntali.

Ko so se bili z vojsko nad Hune vzdignili, je šel kupec Samo z njimi. Slovinci viditi, da je serčen in umen vojščak, so si ga kralja izvolili, in 35 let je on srečno kraljeval. Ko je bilo zapadno-rimsko cesarstvo (476) razpadlo, se je bil Teodorik ostgotški kralj polastil (okoli leta 489) Dalmacije, Norika, Krajne. Njegovi nasprotniki pri lastenji rimskih dežel so bili frankovski kralji, kateri so si jako prizadevali svojo oblast razširjati. Ob tej priložnosti so se lahko med Donavo in med jadranskim morjem stanujoče ljudstva povzdvigovale in tudi širile. Med temi so bili Bojoari, Huni in Slovinci. Slovinci so stanovali ob obéh stranéh Drave pri Mariboru in ob obéh stranéh Save, to je, na Štajarskem okoli Celja, na Krajnskem in nekoliko tudi na Horvaškem. Huni so pa bivali ob Muri in Rabi v družem kraji Štajarskega. Ko je Teodorik Italijo stiskal, mu za Norik ni bilo toliko mar, da so se mu bili li tu-

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 17. maja 1854.

List 39.

Véliki zbor c. k. krajske kmetijske družbe.

(Dalje.)

V imenu podružnice Radolške je gospod predstojnik tehant Vovk željo razodel: naj bi se kmetovavci po deželi na kakošno vižo primorali, da bi si pridniši ohranovali gnojnico, ki se kmetijstvu v zgubo razteka po dvoriših in ulicah, in da bi skerbili za napravo pametnih gnojnišč, ki so podlaga dobrega gospodarstva. — Gospod predsednik Terpinč je poterdil to nemarnost, po kateri tak gospodar sam naj manj dve desetini lenobi daruje, al — kakor se ljudje ne morejo siliti k sadjoreji, se tudi ne morejo siliti k umnemu gospodarstvu z gnojnico in gnojem, če sami svojega lastnega dobička zapopasti nočejo. Kar kmetijska družba o tem storiti zamore, je ljudstvo podučiti. Po „Novicah“ in po „Pratiki“ je bilo že podukov toliko, da so morebiti že nekterim presedali, pa kaj? če so vsi poduki le bob v steno! — Tudi gospod dvorni svetovavec grof Hohenwart je o tem besedo poprijel rekoč: da bi naj bolje bilo, ako bi naši umni kmetovavci napravili dobre gnojnišča, ki bi bile izgled družim, in da bi pri zidanju novih hiš pametni gospodarji posebno tudi na to gledali, da bo gnojnišče tako napravljeno kakor ima biti v prid kmetijstvu. Zbor je spoznal resnico tega nasveta, ker to bi veliko veliko pomagalo, ako bi saj v vsaki vasi eno gnojnišče tako bilo, da bi bilo izgled družim. — Da pa na poti poduka kmetijska družba še kaj stori, je nasvetoval dr. Bleiweis: naj zbor sklene napraviti 1000 iztisov tistega izverstnega kratkega poduka, ki je bil lani v „Novicah“ pod naslovom „kmeta zlati rudnik“ po nemškem poslovenjen, in naj ga razdeli po podružnicah po deželi med kmete brez plačila. Če s temi 1000 bukvicami pripomoremo, da se le 50 pametnih gnojnišč napravi, bo teh 50 dober izgled za družih 50, in tako se bo sčasoma že odpravila tista strašna nemarnost, po kateri se gnoj — prava zlata ruda — še dandanašnji zametuje in gnojnica razliva po ulicah le s tem nasledkom, da zablatuje pota, njivam pa rodovitnost krade. — Zbor je sklenil: naj se natisne 1000 bukvic omenjenega poduka in zastonj razdelé kmetom.

Potem je dr. Bleiweis sopet besedo poprijel in rekel, da o tem, kar smo ravno očitovali deželanom, še huje ravnajo Ljubljancanji, ki celi deželi dajejo žalostni izgled naj večje potrate s človeškim gnojem, ktere ga po svojih kanalih naravnost stekati pusté v Ljubljanico, da gré po nji — v černo morje, namest na naše polja. Gospod Ambrož je o tem dobro omenil: da kakor tratijo po deželi gnoj poverh zemlje, ga tratijo Ljubljancanji pod zemljo. In ta potrata — je govoril dr. Bleiweis na dalje — je toliko gerja, ker zraven zgube naj boljšega gnoja še okužuje Ljubljanico, s katero kuhamo in v kateri peremo. Res

je, da sedanji Ljubljancanji morajo le terpeti pregreške svojih prednikov. Naši stari očetje so bili, kar to zadeva, slabi gospodarji: namest devati gnoj, kamor gnoj gré, so napravili kanale, ki peljejo vse blato tje, kjer bi ga ravno ne smelo nič biti. Naši stari očaki pa so tudi smeli nečimerni biti, zakaj takrat je bilo še malo ljudi v Ljubljani in okoli Ljubljane, niso potrebovali toliko rodovitnih njiv, ne toliko kruha. Sedaj pa je vse to drugač. Zdaj vpije celi svet: „žita žita več!“ in ni dostojno, da si prizadevajo ljudje več gnoja doma napravljati, vozijo celó tičjeka (guano) iz daljne Amerike, in duhtajo kako bi doma umetno napravljali gnoj. Po več mestih, kjer je gnoj po kanalih tekkel v reke, ga spravljajo sedaj v nalaš napravljene posode, da ga nič ne zgubé. In res je sila velika škoda, ako se v mestih straniša (sèkreti) iztekajo v kanale in po kanalih splavajo v vodo. Ako postavimo, da le od 10.000 Ljubljancanov se zgublja gnoj v Ljubljanico, znese zguba na leto gotovo naj manj 12.000 fl., ki splavajo v černo morje. Že v letu 1823 je kmetijska družba to reč prevdarjala; profesor Vest je takrat le 6000 Ljubljancanov štel, katerih blato splava po vodi, in očitno prerajtal, da se zgubi čez leto 66.384 centov človečjeka, ki toliko zaleže kakor 199.153 centov naj boljšega živinskega gnoja, s katerim bi se dalo 2655 oralov ljubljanskega močirja dobro gnojiti.

Kako pa bi se dalo — je dr. Bleiweis dalje govoril — ti potрати naj boljšega gnoja v okom priti? Zapovedati se na vratna nos ne more to, da bi se stari kanali zamašili, da bi se človečjek več ne iztekal v Ljubljanico. Kaj bi bilo tedaj storiti, da se sčasoma konec stori tolikšni pogubi naj tečnejšega gnoja? To, kar so storili drugod, kjer so nekdanj s človečjekom ravno tako ravnali, kakor večidel že zdaj v Ljubljani. Napravijo naj se, kjer podlézin (Senkgruben) ni, v vsaki hiši premakljive posode, v ktere se vjemajo gnjuskice cele hiše. Take naprave se dajo po gotovih skušnjah družih mest (ne po praznih domišljajah) v vsaki hiši napraviti, kjer je podlézina, ali kanal ali klet (kelder), zakaj le toliko prostora je potreba, da zamoreta 2 sodca v njem stati; en sodec (ki derži 2 do 5 veder) je postavljen pod lesenim žlebom, po katerim pritekajo človeški gnjuskice va-nj, drugi sodec je zato, da se podstavi, kadar je prvi poln. Če je ta shramba 4 do 6 čevljev kvadratnih čevljev velika in ravno toliko visoka, je prostora dovolj. Da ni nič smradu, se verže mervica navadnega železnega vitriola v sodec; tako se ohrani tudi vsa gnojna moč. Napolnjene sodce izpeljujejo iz hiš tisti, ki so nabérognoja v najém (štant) vzeli; v ta namen jih stopi več v družbo, ktera iz clega mesta pobera človeške gnjuskice, ali pa jo kupujejo posamni kmetovavci, ki delajo ž njim kupe mešanega gnoja (Compost).

Naj bi se ta naprava začela — kakor dober

izgled za druge hiše — naj poprej v vsih cesarskih in družih javnih hišah (in öffentlichen Gebäuden), in naj bi se, ako se nova hiša zida, vprihodnje več ne pripušalo, hišni gnoj po kanalih v Ljubljano napeljevati. V dosego tega je govornik nasvetoval zboru: naj sklene, da se ta reč predloži sl. mestnemu magistratu, da on poskusi to imenitno preuredbo vpeljati, in da pošlje zvedenega moža v Gradec, da ogleda, kako so tam napravljene te shrambe, ktere bi se potem tudi v Ljubljani in povsod napravljale, kjer se spozná, da je neznana škoda, ako vsako leto tolikšna zguba splava po vodi. — Zbor je sklenil: naj se predloži ta važna zadeva slav. mestnemu magistratu. (Dalje sledi.)

Ozir po svetu.

Pogled v Valahijo.

Nektere čertice te dežele, kjer zdaj rusovska vojska stoji, bi utegnile našim bravcem všeč biti. Vzamemo jih iz popisa nekega popotnika, ki je lani mesca oktobra potoval po ti deželi, ktere narod, čeravno je z Moldavo vred blizu 2000 štirjaških milj velika in veliko večja kakor Černagora, vendar nobene posebne važnosti nima v politiško-narodnem obziru. Zakaj ne? se bojo bravci lahko prepričali iz popisa te knežije, ktera služna Turčiji ima vendar svojega kneza, kakor Moldava svojega.

Kdor se po Donavi pelje in misli v Bukurešt iti, stopi pri Gjurgjevu na suho. Gjurgjevo leži Ruščuku nasprot na majhni visočini in je eden naj zdravših krajev cele Valahije; tu sém bežijo Bukureščani, kadar pri njih huda merzlina razsaja. Blata po mestnih ulicah ni tukaj toliko kakor v Bukureštu, kodar mora človek dostikrat do kolena gaziti. Hiše so nizke, vse pri tleh in večidel s korci, nektore s cinkom pokrite. Mesnice, pekarije in vinske preše stojé prosto po ulicah. Iz Ruščuka prinesó tu sém veliko grojzdja, iz kterega tukaj vino prešajo. Grojzdne jagode so po celi Valahiji večje kakor golobje jajca, pa zlo vodene. Pri vsem je vlaško vino dobro in močno. Če bi ne bila vinoreja v teh krajih v vsem tako zanemarjena, bi bile vlaške vina tako žlahne, da bi se primerjati smele z naj slavnšim vinom cele Europe.

Pota so večidel tako slabe, da se smejo komaj kolovozi imenovati. Prišli smo v neko vas, kjer smo malo časa se oddahnili. Na cesti je stala velika čeda goved pred sila veliko mesnico, kjer čez leto zakoljejo več tisuč goved; stopivši na sila prostorni dvor zagledamo brez števila zaklanih volov po dvoru ležati. Ko bolj natanko ogledamo zaklance, vidimo, da je bil le loj v volovske kože zavrt, — le z lojem imajo ondi veliko kupčijo, za meso ne marajo mesarji veliko, ga zrežejo v drobne ploše, ktere pod milim nebom suše in prodajajo manj premožnim. Tudi kože le rabijo posebno zato, da zavijajo loj va-nje.

Kar okó prezrè, se ne vidi skor nič kot neobdelana zemlja. Le malo rok je za kmetijstvo, in še tiste, ki se pečajo s kmetijo, so lene in nemarne. Hiše po deželi so iz ilovce in z bičjem pokrite, nesnaga se očituje iz vsake koč. Sercé bolí človeka viditi tak rodovitno zemljo, pa neobdelano, zanemarjeno od konca do kraja. Lastniki zemljiš so veči del boljarji (bojari), to je, ondašnja gospôda, ktera v Parizu, večidel pa v Bukureštu stanuje, in dragi čas in obilne svoje dohodke naj raji stavi le na tisto politiko, ktera se vertí okoli 4 kraljev, 4 bab, 4 konjikov in nektore druge malane osebe — to je, na igro. Za kmetijstvo in obertnijstvo se ne pečajo dosto.

Ker je kupčija, obertnija in rokodelstvo povsod svobodna, ker je vse dober kup, — koliko dobička bi donášalo obertnijstvo in rokodelstvo!

Bukurešt je imenitno kupčijsko mesto, pa večidel le z blagom, ktero se iz tujih krajev sém vozi. Kupčija z domačim blagom pa, ki se prodaja iz teh dežel v ptuje, je razdeljena med Brajlo in nektore druge podonavske mesta. Naj bolj premožni so serbski tergovci in Judje, ki so se iz Španjskega in Portugaljskega v Turčiji naselili. Večidel blaga pride iz Francozkega. Če bi ta knežija padla pod oblast rusovsko, bi Francozi večjo škodo terpeli kakor Angleži.

V Bukureštu se vidi velika gizdanost in potrata; stroški množih družin so veči kakor njih dohodki. Nesnaga se tu verstí z lišpom in šopirjenjem; pod dragim svilnim oblačilom žensk se mnogokrat vidi umazana stergana kijklja! Na zlate reči in bisere potrosi gospôda naj več denarja.

Vlada ni ravno slaba; marsikaj huđega je že zaterla, in nič dobrega ne overa; samo da storila še ni veliko. Če toliko bogata zemlja malo rodi, je ljudstvo krivo, kteremu ni za zboljšek in napredek dosto mar. Boljar, pop, kmet in cigan — vsi so si zlo enaki v tem, da nobenemu ni mar za svobodno razvitje svoje domovine. — Zakon je ondi večidel le rahla zaveza. Zatožil je enkrat en mož svojo ženo, da pride še le zjutraj domú. „Kako dolgo že terpi to?“ je vprašal sodnik moža. „Dokler sem oženjen“ — je odgovoril. „Zakaj pa se niste že popred pritožili?“ „Popred mi je dajala denarja, da sem si mogel dulčas (sladkarij) kupovati, zdaj pa mi ga ne dá več“ — je odgovoril. In taci reči se sliši več. — Kmet kakor beljar spolnujeta večidel zvesto cerkvene zapovedi, vendar prave pobožnosti, ki sega čez čerko postave, je malo najti med njimi. „Kaj sta počela s pečeno gosjó?“ je vprašal sodnik dva vlaška kmeta, ki sta bila zatožena, da sta popotnika ubila in ga oropala. „Gos sva proč vergla“, sta odgovorila. „Zakaj?“ ju vpraša sodnik. „Zato, ker je ravno petek bil, je nisva smela jesti, saboj vlačiti je pa tudi nisva hotla“. Tak odgovor kaže očitno, kar smo ravno rekli od krivega zapopadka vére.

Narod ta romanski — ostanjk nekdanjih Rimcov — nima nobene narodne zavesti, nobenega pravega domoljubja, nobene prave delavnosti. Le malo je omikanih, pridnih, krepkih mož.

Terpela pa je ta dežela že veliko po rusovskoturških vojskah, in tiste male cimice omikanja in dušne povzdige, ki so pognale ob času mirú, so se zaterle spet po vojskah.

To je žalostna osoda samo po sebi tako lepe rodovitne dežele!

Serbske zdravice.

(Dalje.)

5. V zdravje prijateljsko.

„Zdrav mi bodi brat I.! Za zdravje našega vsakega kuma in prijatelja, ortaka (druga v španovii) in pobratima, starega in mladega, milega in dragega! Kjerkoli nam je kateri, ki sta jih nam ded in oča pripravila (stekla) in mi mladi za njimi, od sinjega morja do tihega Dunaja, in od kterekoli kateri vére in zakona bil, pa je našemu domu in našemu rodu dobra hotel, vsakemu Bog pomagal in vsakega naprej pomikal, kolikor je volja milega Gospoda Boga, ako Bog dá! Za zdravje vse te gospode! kateri so dospeli in prispeli to leto, da Bog dá in lepa milost Božja, da pridejo in prispejejo tudi k letí, in mnogo let in godišč, pa vse iza našega življenja, ako Bog dá! Kteri pa kum in prijatelj ni prišel in prispel to leto, akoravno je želel priti in prispeti, Bog

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 20. maja 1854. **List 40.**

Veliki zbor c. k. krajske kmetijske družbe.

(Dalje.)

Gosp. dr. Orel je zboru naznaniti dal

besedico o sviloreji na Krajskem,

iz ktere povzamemo sledeče, kar ni le važno za krajsko, temuč za vsako slovenskih deželá zavolj zlo enacih podnebnih razmer. Gosp. dr. Orel pravi: če bi se sviloreja prav prav razširila po deželi, bo to tak dobiček za njo, da se zdaj celò prerajati ne dá. Da se pa zamore razširiti, ako se gospodarji le prav živo murvoreje poprimejo, je jasno kot beli dan, zakaj murva, naj se izreja na visoko ali bolj pritlično, naj bo murva bela ali moretianova, kaj veselo raste po dolinah in višavah, v vsaki zemlji, le v teški ilovci ne; ona ne potrebuje posebnega oskerbovanja in je sploh močno, ne mehkužno drevó. Ako se ji veje pred kresom (pred 24. junijom) porežejo, bo pognala vnovič take mladike, ki so dosto močne čez zimo dobro prestati. Svilodi (židni červiči), ki se izležajo, kakor murva prej ali poznej poganja, med 1. in 15. majom, potrebujejo izperva noter do tistega časa, da so se vdruživ izlevili, več gorkote, kakor sploh vsaka mlada stvar; morajo tedaj bolj na gorkem biti — 18 stopinj po Romer. gorkomeru se jim naj bolje prileže; kakor pa bolj dorašajo in močnejše prihajajo, naj se zmanjšuje gorkota do 15 stopinj; pozneje pa jim naj bolj tekne, ako ponoči in podnevi, naj je vreme kakoršno koli, prosti hladni zrak čez-nje vleče. Če pa sonce na nje pripeka, jih umorí. Posebno takrat, kadar se svilni červiči v mešičke zapredovati začnejo, potrebujejo hlada, scer bo galeta, ki so jo izpredli, vsa zmešana, vozata, malovredna. — Kar klajo za murvo vtiče, naj se mlajim — v prvih 4 dōbah — perje od tistih murb poklada, ki rastejo na ravnem in so bolj pritlične, — v zadnji dōbi naj se pa poklada le perje od starih drevés in taci, ki stojé bolj na visokem (se vé da, ako so okoljšine take, da ima gospodar v dolini in na visokem murve). Zlo mokro perje jim škodje, vsahnjeno pa še bolj; vlažno (fajhtno) vživajo brez škode.

Po teh vodilih so poslednje leta v Ljubljani taki kokoni izrejeni bili, da so fabrikanti na Dunaji svilo, ki se je pridelala iz njih, k naj lepši laški prištevali in tudi tako plačevali: 10 funtov dobrih kokonov je namreč dalo 1 funt čiste svile.

Zmiraj bolj se razširjuje murvo- in sviloreja po Dolenskem, Gorenškem in Notrajskem, in povsod se hvalijo ž njo, kjer ravnajo umno ž njo. Čez 300 funtov lanskih kokonov je prejela sama gospá Orlova za izmotanje, morebiti ravno toliko jih je šlo v Gorico. Gosp. dr. Orel pa nakupuje tudi kokone na debelo in drobno, ter plačuje funt živih, kakor so manj ali bolj dobri, po 36 do 45

krajc., funt do dobrega umorjenih pa po 50 krajc. do goldinarja.

Potem je gospod odbornik Malič besedo poprijel in v prepričavnem govoru priporočal: naj bi naši kmetovavci več sočivja sadili! „Prava nesreča je vselej — je rekel gosp. govornik — ako se kmetovavec zanaša le na en sad; ako mu ta spodleti, potem je pajoj. Taka je s krompirjem. Krompir, izpervega zaničevan, da so se ljudje sementertje mogli z briči siliti, da so ga sadili, je kmalo spodrinil nekatere druge sadeže, zlasti sočivje, tako, da je glavár postal za človeški živež in živinsko pičo. Opustili so kmetovavci druge sadeže ali jih saj premalo sadili — kar začne leta 1846 krompir gnjiti in gnjije še do današnjega dne. „Ne, da bi dobrotljivosti ljubega krompirja krajšati hotel — reče gosp. Malič na dalje — želim le, da bi ga sadili v pravi meri, ne preveč, — zraven njega pa se lotili spet bolj sočivja: fižola, leče, boba, graha. Sočivje je dobra in zdrava jéd, ki delavnega človeka močnega dela. Bob in fižol redita človeka dobro, ki si ne more mesa kupovati; sočivje je naj bolji nadomestovavec mesa. Krompir nabaše scer človeka, naredí živini velik vamp, jo spita in molzo pomnoží — ali prave, stanovitne moči ne daje; zato so ljudje, ki samo od krompirja živé, bolj leni in se pri delu kmalo utrudijo. Konj s krompirjem pital se koj potiti začne, ako le malo dela. V južni Ameriki, kjer imajo krompirja več kot mi, ne morejo delavci, ki teško delajo v rudnikih, brez boba biti. Sočivje ima take redivne dele v sebi, da krepčajo človeka, in posebno pa še možgane; toraj bi sočivje tudi tisti možaki pridno vživati mogli, ki se ukvarjajo z védnostmi in učenostmi, da izdelani možgani dobivajo po fosfornem sočivjeku spet nove moči. Pa še od druge strani je sočivje za kmetovavca dobro. Ker sočivje s koreninami svojimi globoko v zemljo seže, se redí bolj od spodnjih zemeljskih delov, ne spiva tedaj zgornji zemlji preveč moči, — ostanjki korenin v zemlji gnojijo parst bolj, kot sternaša žitne, — sočivje dela več sence zemlji, da ostane bolj vlažna in rahla, in zatira plevél. Vse to spričuje mnogoverstno dobroto sočivja. Naj bi se ga tedaj naši kmetovavci spet bolj poprijeli! Naj bi sočivje s turšico in krompirjem vred nas branilo slabih letin! (Konec sledí.)

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Počasno pojemanje zime.

Ravno tista modrost, ki je storila, da se o nastopu zime mraz malo po malem množí, dela tudi, da konec zime malo po malem pojema, in da se ojster letni čas počasi svojemu koncu bliža. Sonce se mudí že dalje

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 24. maja 1854.

List 41.

Veliki zbor c. k. krajske kmetijske družbe.

(Konec.)

Da bi se reja goveje živine čedalje bolj zboljševala — je svetoval gosp. predsednik Terpinc — je treba, da so po kmetih dobri in lepi biki za pleme. Ker si kmetijska družba prizadeva močirne zemljiša po deželi odpraviti in po več potih klajo za živino pomnožiti, ker si prizadeva tudi kmetovavce podučiti v umni živinoreji in jim podaja lepe bukve, ki vse to natanko učé: je le še to treba, da se jim pomaga k dobrim in lepim bikom. To se pa zamore zgoditi, ako takim podružnicam kmetijske družbe, kjer ni dobre plemenske živine, bika kupi, ki so za tisti kraj pripravi. Podružnica, ki se je za-nj oglasila, kakor lani Radoljska, prevzame bika, skerbí da pride za občno rabo tiste okolice v dobre roke skoz kake 3 leta, in kadar ni za pleme več, se prodá in skupljeni dnar poverne družbi, ki ga je kupila. Ker pa se samo po sebi razume, da za celo deželo bi se ne mogli na enkrat lepi biki dobiti, ampak vsako leto le 3 ali 4, bi prišle tiste podružnice na versto, ki plemenskih bikov bolj potrebujejo.

Zbor je poterdil gosp. predsednikov nasvét: naj kmetijska družba tako ravna.

Gosp. predsednik je pri ti priliki omenil, da gosp. baron Anton Zojs je ponudil družbi tako lepega bika žlahnega plemena, da tacega še nismo imeli na Krajskem in za ktereга zamore kmetijska družba gosp. baronu prav hvaležna biti, da ga je dobila. Ob enem je bilo zboru tudi pismo Radoljskega gosp. grofa Thurn-a brano, iz ktereга smo zvedili, da tisti bik Pincgauskega plemena, ki ga je lani družba Bohincom poslala, ki pa njim prevelik, je prišel potem v Radoljco v hlev gosp. grofa za rabo Radoljske okolice, se prav dobro obnaša; gosp. grof pišejo, da tisti kmetje v Bistrici, ki so teleta po tem biku dobili, jih bojo vse za rejo ohranili, ker se smé prav dober zarod od njega pričakovati; če bi se jim ne bil pretežek za njih planinsko živino zdel, težko, da bi ga bili pustili v Radoljco iti, kjer sedaj tukajšnji okolici dobro služi. Memo gredé omenimo le, da je res treba, da živinorejec gleda, da premajhne živine ne pari s preveliko, — ali če se hoče majhna živina prenarediti sčasoma v boljšo večjo se mora že segati po večjih bikih, da le preveliki niso.

Dr. Bleiweis je naznanil zboru, da je sl. deželno poglavarstvo družbi ukazalo, po razmerah krajske dežele osnovo izdelati za postavo: kako naj bi se zljajšala zložba zemljiš (Arondirung), ker je gotovo, da vsak grunt, ktereга deli lepo skupej ležé, je več vreden in se lože z večim pridom obdeluje, kakor raztreseno zemljišče. Za dokaz, v kterem duhu je glavni odbor, na podlagi podružničnih nasvetov in po posvetovanji z gosp. dr. Orlom, izdelal to važno osnovo, je dr.

Bleiweis bral 1. §., v kterem je bitstvo zemljišne zložbe izrečeno, po tem pa je dokazal, da ravno kmetijstvu krajske dežele bi utegnila biti v velik prid taka postava, ktera ne zapoveduje, ampak le izpeluje, če posestniki sami želé, da se zemljiša bolj vkup spravijo (arondirajo). Razun Primorskega niso zemljiša nikjer na take male kosce razdeljene kakor pri nas; temu nezmernemu razkosevanju se naj bolj stanovitno v okom pride, ako so zemljiša lepo arondirane. Gospodar arondiranega zemljiša ne bo rad kos za kosom od svojega grunta prodajal, ako mu ni že naj večja sila; drugač pa je, če je njegovega grunta tu en kos, tam en kos; če je le v majhni zadregi, prodá dalje od hiše ali večjega dela ležečo njivo ali senožet; kmalo pride kak drug bolj raztresen kos na versto, in to gré tako naprej, da mu nazadnje ne ostane drugega kot revna kajža s tako majhnim zemljišem, da ne more živeti od njega. Res je, da tudi arondirane zemljiša se včasih kos za kosom prodajajo, — pa s težjim sercom se vendar vselej znebí kmetovavec arondiranega kakor raztresenega posestva. — Bitstvo take postave kmetovavcem bolj razjasniti, bojo „Novice“ podale svojim bravcem omenjeno osnovo, kakor jo je kmetijska družba podala sl. deželnemu poglavarstvu.

Ker se imajo po družbinih postavah dohodki in stroški pretečenega leta, zraven pa tudi prevdarek dohodkov in stroškov tekočega leta zboru na znanje dati, je odbornik in dnarničar gosp. Mihael Pregel naj poprej od gosp. preglednikov odobrojni račun leta 1853, potem pa prevdarek dohodkov in stroškov za leto 1854 razglasil, iz ktereга se je zvedilo, da v letu 1853 so dohodki znesli 8315 fl. 21¼ kr., stroški pa 8060 fl. 15 kr., za leto 1854 so dohodki prerajtani na 6141 fl. 15½ kr., stroški pa na 4377 fl. 44½ kr.

Poslednjič je gosp. Pregel opomnil, da bo dnarnica konec leta le tadaj zamogla omenjeni presežek odveč imeti, ako gosp. družbeniki zvesto poplačajo svoj letni donesek; je tedaj naprosil predstojnike podružnic: naj blagovolijo pridno nabirati navadne plačila.

Na nasvét podružnic so bile sreberne svetinje sledečim pridnim sadjorejcom spoznane: Antonu Vovku iz Brega v Brezniški fari, Tomažu Božiču iz Nove Vasi v Leški fari; Filipu Zadneku in učitelju Haleku iz Verhnike.

Vnovič za odbornike kmetijske družbe so bili izvoljeni gosp. Ferdinand Schmidt, gosp. Mihael Ambrož in gosp. Andrej Malič.

Novih družbinikov je bilo izvoljenih 40. Pred volitvijo od glavnega odbora in podružnic nasvetovanih družbinikov je gosp. predsednik naznanil, da gotovo le enoglasno misel celega zbora izgovori, ako reče: da družba Njih eksc. visokorodnega gospoda ministra notranjih oprav barona

Aleksandra Bach-a, v kterega opravilstvo sedaj tudi kmetijske zadeve spadajo, za svojega častnega družbinika izvoli. Zbor je z enoglasnim klicom potrdil to volitev.

In s tem so bile obravnave letošnjega zbora končane. Gospod predsednik Terpinč je sedaj še enkrat besedo poprijel in zahvalivši se visokorodnemu gosp. grofu Hohenwart-u za slavno nazočnost njegovo, in prošnjo ponovivši do častitih podružnic za prihodnjo marljivo podporo, je z iskrenim „živio“ posvečenim presvitlemu cesarju in blagomili cesarici in ponovljenim od vsih zbranih družbinikov, sklenil zbor.

Na ogled razpostavljene so bile pri tem zboru od prečastitega gosp. predsednika Terpinč-a, ki si je za napredek domačega kmetijstva že tolikšne zasluge pridobil, spet nekatere nove mašine; med temi je bila posebno izverstna gasivnica, in pa nova reporeznica (Rübenwolf), ktera repo za živinsko pičo reže sila hitro in kakor kdo hoče ali v ploščah ali v koscih, kakor se mašina suče od desne na levo, ali od leve na desno. Gosp. Skale, učenik podkovstva, je na ogled postavil zboljšano Cugmajerjevo drevó, ktero poterjeno po mnogih skušnjah berž ko ne prekosí vse druge pluge.

Kmetijske drobtinice.

(*Perjiče nemške detelje ali metelke, Luzerne*) je spomladi kaj dobra in zdrava zelenjava za prikuho; štiblica se od vsacega perja odterga in le čisto perjiče ravno tako kakor špinača za jed skuha. Kjer je veliko ljudi pri hiši in zgodaj spomladi še nobene prikuhe ni, in sploh vsim, ki radi špinačo jedó, se priporoča v „Frau. Bl.“ ta zelenjad na vso moč.

(*Koliko dobička verše gospodarju murvino drevó, če se prodaja perje za rejo svilnih červí-čev?*) V „Frau. Bl.“ je prerajtano, da iz semena izrejena murva dá na koncu 3. leta 3 lote, na koncu 4. leta 8 lotov, v 5. letu 16 lotov, v 6. letu 1 funt, v 7. letu 2, v 8. letu 4, v 9. letu 8, v 10. letu 16, v 11. letu 32, v 12. letu 64 funtov perja. Če se srednja cena murvinega perja za 100 funtov na 2 fl. 30 kr. postavi, bi eno miljo dolga versta murv, ki bi leto za letom po 200 000 funtov perja dajale, vergla na leto 4666 fl. 40 kr., ako bi se vse perje za svilode spečalo. Lep dobiček!

(*Kako na Prajzovskem in na Parskem vabijo tiče na sadno drevje*). Tukajšnji sadjorejci veliko dobroto tičic, ki nam prijetno prepevajo, tudi dobro spoznajo za sadno drevje, kteremu trebijo škodljive gosence. Zato jim napravijo nalašč majhne tružice za gnjezda, in jih postavljajo na drevésa med bolj košate veje. V te tružice se vselijo mile pevalice in pozoblejo vsacega merčesa, ki se na drevju prikaže. Na tergu v Berolinu vidiš pri mizarjih na prodaj take gnjezdne tružice (Nistkästchen) za mnogoverstne tice za bergleze, senice itd. in celo za vrabce, ki sila veliko merčesov pokončajo.

Zgodovinske reči.

1. Nekaj od Cerknice in Loža.

Namesti povodinj in hudih letin naj „Novice“ enkrat od Cerknice in Loža kaj družega povedó. Semtertje se najde kateri zgodovinsk spominik, ki ostane neznan, ker se nihče za-nj ne zmeni; zlasti ako je ktera čerka nekoliko bolj čudna, se narajji vse daljno pre-

iskovanje memo pustí. Na primeru bodí kamen, kteri je v Cerknici v steno farne cerkve vzdán; podá se napis tukaj v izgled, kolikor ga je mogoče s tiskarskimi znamnji izraziti:

anno. D. 1472 die. doño. an. anjutjat.
 zbusta ē. ti. eccā. bfe. maie. virginis
 p. manq intomitorō tevrcōz.

to je: „Anno Domini 1472 die dominica an. annuntiationem (B. Mariae V.) combusta est titularis ecclesia beatae Mariae Virginis per manus indomitorum Turcorum, — ali po slovensko: „V letu Gospodovem 1472 v nedeljo pred oznanjenjem (Marije Device) je bila požgana farna cerkev svete Marije Device po rokah neukrotelih Turkov“.

V tem napisu tedaj imamo zaznamovano nekaj starost Cerkniske farne cerkve, nekaj nesrečo, ktero je ob času divjih turških napadov trpela; oboje ni ne pri Valvazorji ne drugej zapisano, in vendar ima za malo izdelano zgodovino naše male krajske deželice nekaj važnosti.

Ta cerkev Matere božje v Cerknici pa je vendar že dalje časa popred farna bila; njeni duhovni pastirji so bili pogostoma v bližnici Oglejskih patriarhov, ker se v njih pismih večkrat med pričami najdejo; na priliko, Rudolfin v letu 1296, Tadej v letu 1328. V letu 1335 je patriarh sv. Bertrand Cerknico obiskal in ondi prenočil; v letu 1360 je patriarh Ludovik I. ondašnje faro Bistriškim minihom izročil. V poznejih časih je Cerknica tudi zadosti imenitne duhovne pastirje imela; Nikolaj Mrav krog leta 1631 je bil zraven prošt v Novem mestu, in je bil potem v Škaderskega škofa na Dalmatinskem odbran; Gregor Cervič krog 1686 je imel tudi častno ime od škofije na Turškem. Ravno od stare cerkve, ktera ondi stoji, je dobil Cerkniski terg svoje ime; na Notranjskem prav za prav ne pravijo Cerknica, ampak Cerkevница (Cérkunica).

Celega cerkniskega kraja popisovati ni namen tega sestavka; le to naj bo še povedano, da je tista stran dosti prijazna, še jezero ji daje bolj posebno podobo; in da farna cerkev od zunaj nima več gotiške podobe, kakor jo kaže zidanje še od znotraj, nič slabji, kakor v Kraju.

Tudi od Loža se utegne kaj iz starih časov govoriti. Ta kraj je bil kdaj le terg, v turških napadih med leti 1471 do 1476 pa je veliko prestal, pokončan je bil in požgan; zatoraj ga je v letu 1477 cesar Friderik IV. v mesto povzdignil, in mu je več posebnih pravic dovolil; zraven tudi lasten gerb s podobo s. Jurja v sredi dodelil. To se najde bolj natanko popisano v vstavnem pismu, ktero se v mestnem arhivu skerbno hranuje (G. Košir, c. k. sodnik in mestni župan v Ložu so ga pisatelju prijazno dali pregledati.) Iz tega pisma se tudi izvé, da so Turki tisti čas cerkev s. Mihela na Blokah požgali, ktera se je takrat še v Ložko faro štela. Ni dvomiti, da je s tergom vred tudi farna cerkev v Ložu pogorela; njena sedanja podoba, dasi ravno je bila potem bolj prestvarjena, še dá spoznati, da je bila v 16. stoletji na novo sozidana.

Lož je tudi za to stran spomina vreden, ker ste v njegovi bližnjici stale stare mesti Metullum in Terpo; saj popisovanje vojske, s ktero je cesar August te mesti v svojo oblast spravil, govori od takih krajev, kterih podoba se vsa s to okolico spristuje. Metullum je bilo na mestu, kjer so zdaj Metlé blizo Blok; na dveh gričih je bilo sozidano, kjer so pred časom še rezane kamne in kose železa izkopovali. Terpo je bilo pa na griču, kteri je nad starim tergom v zahodni strani; tudi ondi je bilo dosti starega zidu v zemlji viditi, zraven